ASIANAJAJALAITOS 2010-LUVULLA

XXXIX Asianajajapäivät Hotelli Kalastajatorpalla 12.1.2007
Oikeuspolitiikan forum
Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Onko asianajajalaitoksella ja eduskunnan oikeusasiamiehellä jotakin *yhteistä tai yhtymäkohtia* nyt tai 2010-luvulla?

Asianajajathan eivät kuulu oikeusasiamiehen valvontavaltaan, vaan ainoastaan oikeuskanslerin. Tämä on itse asiassa ainoa ero oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin toimivallassa. *Hyvän asianajajatavan* valvonta voi kuitenkin tulla oikeusasiamiehenkin arvioitavaksi sitä kautta, että julkiset oikeusavustajat kuuluvat oikeusasiamiehen valvontavallan piiriin ja heidän virkavelvollisuutenaan on noudattaa hyvää asianajajatapaa. Lisäksi Asianajajaliiton hallitus ainakin ratkaistessaan jäsenyysasioita virkavastuulla ja valvontalautakunta, jonka jäsenet toimivat tuomarinvastuulla, kuuluvat *oikeusasiamiehen valvontavaltaan*. Tätä ei ehkä ole tiedostettu, mutta se seuraa suoraan perustuslaista, jonka mukaan julkisen tehtävän hoitaminen kuuluu aina oikeusasiamiehen valvontavallan piiriin. Käytännössä tällaisia asioita ei oikeusasiamiehen tutkittavana ole ollut ja jos sellainen tulisi, todennäköisesti siirtäisin asian oikeuskanslerin käsiteltäväksi.

Näistä syistä ns. asianajajaoikeus tulee vain harvoin esille oikeusasiamiehen toiminnassa. Toisaalta tästä syystä Suomen Asianajajaliiton asettaman työryhmän hyvin laadittu mietintö "Asianajotoiminnan sääntelyn vaihtoehdot" on ollut erityisen mielenkiintoista luettavaa.

Mietinnöstä havaitsin, että nykyisen Suomen Asianajajaliiton edeltäjä Suomen Asianajajaliitto ry. on perustettu vuonna 1919 eli juuri samana vuonna kuin oikeusasiamiesinstituutio on luotu Suomen Hallitusmuodolla. Molemmat instituutiot ovat siis yhtä vanhoja kuin itsenäinen Suomi. Molemmat instituutiot ovat tähänastisen elinkaarensa aikana kokeneet monenlaisia muutoksia, mutta niillä on myös yhteisiä ja pysyviä piirteitä, jotka varmasti tulevat säilymään myös 2010-luvulla. Tällaisia ovat ainakin pyrkimys *oikeusturvan* toteuttamiseen yhteiskunnassa ja *riippumattomuus* kaikista muista tahoista.

Oikeusturvan tulee olla lähtökohtana myös harkittaessa oikeudellisten palvelujen tarjoajille asetettavien vaatimusten kehittämistä ja sääntelyä. Lisäksi on otettava huomioon muun muassa oikeusjärjestelmän toimivuus. Kuten mietinnössä on todettu, oikeusturvan toteuttaminen edellyttää oikeudellisen palvelun tarjoajalta ainakin

1) riippumattomuutta
2) salassapitovelvollisuutta, joka on edellytyksenä luottamussuhteen syntymiselle
3) koulutusta ja ammattitaitoa
4) eettisten sääntöjen tuntemista ja noudattamista
5) valvonnan alaisuutta ja
6) vastuuvakuutusta.

Myös *oikeusjärjestelmän toimivuus* edellyttää oikeudellisen palvelun tarjoajilta pitkälti samanlaisia vaatimuksia, erityisesti ammattitaitoa.

Näiden vaatimusten perusteella oikeudellisten palvelujen tarjoajien pätevyysedellytysten tiukentaminen ja toiminnan saattaminen luvanvaraiseksi ja valvonnan alaiseksi on *lähtökohtaisesti kannatettavaa*. Ehkä keskeisin huoleni liittyy siihen, kuinka pitkälle nämä vaatimukset voidaan toteuttaa siten, että oikeudenkäynnin ja muiden oikeudellisten palvelujen käytön *kustannukset* eivät entisestään nouse, tai jos nousevat, voidaanko oikeusapu- tai muilla järjestelyillä turvata kaikille mahdollisuus saada palvelua. Tavoite oikeusturvan parantamisesta korkeatasoisilla oikeudellisilla palveluilla ei toteudu, jos ihmisillä ei ole varaa turvautua näihin palveluihin.

Mielestäni mietinnössä esitetyt linjaukset siitä, *mitkä palvelut* olisi saatettava tiukennettujen pätevyysvaatimusten, luvanvaraisuuden ja valvonnan piiriin, vaikuttavat oikean suuntaisilta. Kuitenkin esimerkiksi ulkoprosessuaalisissa asioissa olisi ammattimaisenkin palvelun luvanvaraisuutta harkittaessa mielestäni otettava huomioon asioiden laatu, kuten tuomioistuinasioissakin on tehty. Vastaavasti hallintolainkäytön puolella saattaisi olla asiaryhmiä, joissa asianajotoiminnan sääntelyn tiukentamiselle voisi olla perusteita. Erityisen pätevyyden edellyttäminen korkeimmassa oikeudessa toimivilta oikeudenkäyntiasiamiehiltä saattaisi tukea korkeimman oikeuden tehtävää ennakkopäätöstuomioistuimena ja siten osaltaan edistää oikeusjärjestelmän toimivuutta.

Mietinnössä on ehdotettu mahdollisen lupajärjestelmän tukeutumista Suomen Asianajajaliittoon. Kun Asianajajaliiton yhtenä tarkoituksena on asianajajien ammattietujen edistäminen, Asianajajaliiton asettaminen *lupaviranomaiseksi* olisi ainakin periaatteelliselta kannalta jossain määrin ongelmallista. Valintaa lupaviranomaiseksi ei ole tehtävä vain tuomioistuinlaitoksen, syyttäjälaitoksen tai asianajajalaitoksen välillä (kuten työryhmän mietinnössä on arvioitu), vaan mahdollista olisi perustaa myös erillinen toimielin, joka olisi riippumaton paitsi toimeenpano- ja lainsäädäntövallasta myös kaikista edellä mainituista tahoista.

Monopoliaseman antaminen asianajajakunnalle saattaisi puolestaan edellyttää asianajajakunnan ulkopuolisen valvonnan tai ainakin ulkopuolisen edustuksen vahvistamista valvonnassa. Asianajajaliitolla on nyt erittäin itsenäinen asema, kuten pitääkin olla. Mielestäni tilanne kuitenkin muuttuu, jos yhteiskunta antaa asianajajille monopoliaseman. Valvontajärjestelmän tulisi luonnollisesti olla sellainen, että se takaa asianajajakunnan riippumattomuuden. Työryhmän mietinnössä esitellystä kansainvälisestä kehityksestä ilmenee, että joissakin maissa on vireillä uudistusehdotuksia, joissa asianajajajärjestöön kuulumattomien osuutta toiminnan ohjaamisessa ja valvonnassa vahvistettaisiin.

Asianajajaliiton kytkeminen lupajärjestelmään joka tapauksessa muuttaisi *liiton roolia ja luonnetta*. Olisiko muutos nykyiseen verrattuna toivottava, on luonnollisesti asianajajakunnan itsensä harkittava. Joka tapauksessa työryhmän mietintö ja keskustelut näillä oikeudellisen elämän tärkeäksi instituutioksi muodostuneilla asianajajapäivillä antavat hyvän pohjan asian jatkopohdinnalle.

Toivotan kaikille antoisia Asianajajapäiviä!